

MIKROFIL- MIRANJE DOKUMEN- TACIJE

O SPOMENICIMA KUTURE SR HRVATSKE

Na poticaj RSIZ-e u oblasti kulture SR Hrvatske, Republički zavod za zaštitu spomenika kulture u Zagrebu provodi mikrofilmiranje tehničke dokumentacije spomenika kulture, koja je pohranjena u planotekama pojedinih zavoda za zaštitu spomenika kulture. Svrha tog posla je ponajprije zaštita unikatne građe od gubitka, a ujedno i mogućnost suvremenijeg i efikasnijeg korištenja dokumentacije u službi zaštite. Taj drugi dio, tj. korištenje mikrofilmskog snimka umjesto originalnog dokumenta s mogućnošću njegove ponovne reprodukcije na papir za potrebe reambulacije terena, konzervatorsku operativu i sl., nije moguć prije nego što zavodi budu opremljeni odgovarajućom mikrofilmskom opremom za korištenje mikrofilmske dokumentacije (mikročitač i štampač). Svaki dokument snima se na mikrofilm i izrađuje se u 4 mf kopije; dvije kopije ostaju na rolama filma kao sigurnosne kopije, a snimci predviđeni za operativne svrhe ulagat će se u mikrofilmske kartice, pogodne za stvaranje mikrofilmske kartoteke. Na taj način moći će se tom gradom služiti stručnjaci zavoda, ne dirajući originalne često dosta oštećene nacрте, a centralna dokumentacija u Republičkom zavodu u skladu s razvojem Dokumentacionog centra, koji prikuplja značajnu dokumentaciju o spomenicima kulture Hrvatske, obogatit će svoje fondove. U nastavku mikrofilmskog snimanja predviđa se mikrofilmiranje tehničke dokumentacije koja se čuva u drugim srodnim ustanovama.

Priprema dokumenata, koji će se snimati, obavlja se u zavodima, koji šalju dokumentaciju na mikrofilmsko snimanje. Da bi se udovoljilo svim zahtjevima za naknadno precizno očitovanje snimka, potrebno je snimak opremiti svim potrebnim podacima, što predstavlja doista opsežan posao. Snimanje se obavlja u mikrofilmskom laboratoriju TAM-a u Mariboru.

Do sada je snimljeno 10510 nacрта. Posljednje snimanje obavljeno je u rujnu 1982. godine, kada je snimljeno 2011 nacрта s područja grada Zagreba iz planoteke Regionalnog zavoda za zaštitu spomenika kulture u Zagrebu.

15. 12. 1982. g.

Vesna Švarc

POČECI DOKUMENTIRANJA SPOMENIKA KULTURE U HRVATSKOJ

(Izložbeni prostor Muzeja grada Zagreba, Opatička 20 od 21. II do 2. III 1983. g.)

Republički zavod za zaštitu spomenika kulture u suradnji s Muzejem grada Zagreba, povodom Dana zaštite spomenika kulture (20. veljače), priredio je iz svog fundusa (grafičke zbirke, zbirke planova i rukopisa) malu, ali evokativnu prigodnu izložbu o počecima dokumentiranja spomenika kulture u Hrvatskoj između 1850. i

Ivan Kukuljević-Salkić (1816-1889)

Gjuro Szabo (1875-1943)

1940. god. Niz crteža, putnih bilješki, akvarela, nacрта i grafika (od kojih neki dosižu prava umjetnička ostvarenja) eminentnih konzervatora (Laszowskog, Brunšmidta, Hoffilera, Pilara, Podhorskog, Sunka, Šenoe) i povjerenika službe zaštite (Hueberga, Benkovića, Filipovića, Jirouška, Kirina, Babića, Vörösa, Sertića) rječito govore o kontinuiranoj brizi jedne sredine koja upravo putem spomenika postupno prepoznaje samu sebe. Niknuvši iz određene kulturne konstelacije, mukotrpno izgrađujući svoju metodu, služba zaštite spomenika kulture znat će u konačnici potvrditi svoje duboko društveno opravdanje. Izložba ne želi samo ukazati na neke ključne trenutke razvoja, dokumentiranja već prije svega na povijesno-estetsku i veliku dokumentarnu vrijednost iskrenih zapisa.

Kao i svagdje, pa i u Hrvatskoj, romantičarski pogled na svijet potaknuo je pojedince da svrate pozornost na posve određene vrste spomenika. U prvoj polovici XIX st. Mijo Sabljar (1790-1865), muzejski radnik-amater, između 1848. i 1852. g., putujući Hrvatskim primorjem i Dalmacijom, kao austrijski oficir, snima prvenstveno tvrđave, burgove i kašte, ali i sakuplja i bilježi vrijedne starine. Dovoljno je navesti njegovu glagoljsku epigrafiku ili niz vanrednih veduta. U nedostatku fotografije, minuciozni crteži, tražeći vjerodostojnost, bilježi svaki detalj.

Kontinentalna Hrvatska putem romantizma traži svoju izgublenu prošlost, znatno više nego putem humanizma koji je ostavio tako vidnih tragova u Dalmaciji. Sredinom XIX st. arheološki radovi u Dalmaciji privlače pažnju Ivana Kukuljevića-Salkića (1816-1889), koji je svestranim radom dao neizbrisivi biljeg kulturnom životu Hrvatske. Važno je uočiti da je njegov interes znatno širi od onog što ga je proklamirala Bečka centralna komisija za čuvanje i održavanje spom. kulture, čiji je on član od 1855. godine. Kukuljević već 1850. g. osniva Društvo za jugoslavensku povijesnicu sa zadatkom istraživanja, otkrivanja, sakupljanja i čuvanja starina i stvari koje se na život i historiju našega naroda protežu. Osnovao je časopis Društva i to je bio Arkiv za povijesnicu jugoslavensku. U prvoj knjizi Arkiva (1851. g.) donosi pravila društva u 28 paragrafa s programom inventarizacije pokretnih i nepokretnih spomenika kulture te njihovog opisivanja. Dovoljno je spomenuti njegov Slovník umjetnikah jugoslavenskih i Natpise sredovječne i novovijeke na crkvah, javnih i privatnih zgradah itd. u Hrvatskoj i Slavoniji. Osim Kandlera i Androića, Kukuljević ulazi u prvu generaciju naših konzervatora čiji se teoretski credo u čistoću stila, neogotiku, restauraciju spomenika u njihovom izvornom obliku, izjednačuje s tada vodećom evropskom strujom.

Širenje restauracije u naše krajeve ne dolazi direktnim putem iz Francuske. Vidjeli smo, Beč igra ulogu posrednika. Prvi refleks je znan: Schmidt-Bolléova restauracija katedrale (1878-1905). Ideja restauracije dosiže vrhunac 1907. g. Otvoreni sukob oko Bakačeve kule završava neuspjehom V. Kovačića, ali upravo iz tog žestokog sudara javlja se ideja o zakonskom čuvanju spomenika.

Prekretnicu i vrenje označuje osnutak Zemaljskog povjerenstva za očuvanje umjetnih i

historičkih spomenika u kraljevinama Hrvatskoj i Slavoniji 1910. g. u Zagrebu. Kao tajnik Povjerenstva prof. Gjuro Szabo (1875–1943) inače germanist, već 1911. g. putuje Njemačkom, kako bi upoznao situaciju čuvanja spomenika. Nabavlja prijepis zasjedanja u Trieru i potcrtava važne momente. Javlja se, nastojanje da uhvatimo korak s ostalima. Ali, sama struktura Povjerenstva vidljiva iz statuta, tj. njegova tri odsjeka: prehistorijski spomenici i spomenik antike, XIX. i XX st., te historijski spomenik svake vrste, govore još o uzoru koji nalazi svoj model u Bečkoj centralnoj komisiji iz 1850. g. Naprotiv, u Naputku za konzervatore uočljivi su novi zadaci i program koji se sada svodi na ispitivanje i čuvanje spomenika s odlučnom prevagom na njihovom proučavanju i publiciranju. Među povjerenicima ne traže se više ugledne osobe kao župnici, kanonici, gradonačelnici, liječnici itd, no začudo u metodološkom smislu usvajaju se istovremeno pogledi jednog Riegla i Dvořaka.

Nakon putovanja u Beč, Nürnberg i Prag, Gjuro Szabo postaje glavnim teoretičarom i ideologom novih htijenja. Već 1910. g. u Hrvatskoj prosvjetiti izlazi njegov članak O stilu, jedinstvu stila i umjetničkom stvaranju, gdje preuzima Gurlittove i Dvořakove postavke. U stvari, suvremeno čuvanje spomenika po prvi put se sukobljuje s romantičnim Schmidt-Bolléovim principima. Pokazali su to netom izvedeni zahvati na Velikom Taboru (arh. Pilar), kapeli Sv. Duha u Hrastovici, crkvi u Krašiću te preinake na crkvi u Križevcima (Podhorsky).

Povjerenstvo se zalagalo za novo čuvanje spomenika kad još ono nije bilo oprobano. Postojao je nesrazmjer između modernog stava i neizgrađenog starog oblika. Mnštvo crteža i skica na izložbi pokazuju nam tu dihotomiju. Do 1930. g. teorija spomenika zaokupljena je prvenstveno prema stavu (kako ih čuvati). Od 1930. g. teorija je dovoljno zaokupljena i metodom (postupcima) kako to provesti, kojim redosljedom.

Nakon sloma Austro-Ugarske monarhije, jedino Gjuro Szabo ostaje neumorni čuvar Povjerenstva. Bez dotacije i zaleda države, on se nakon 1928. g. bori ličnim autoritetom, radeći u nemogućim uvjetima. Ali interes za spomenike kulture konačno se produbio. Szaboova knjiga Sredovječni gradovi u Hrvatskoj i Slavoniji, kao i njegova značajna topografija spomenik kulture kotara Klanjec i Pregrada, Krapine i Zlatara te Ivanca, objavljena u Vjesniku hrvatskog arheološkog društva, ostaju trajnim vrijednostima.

Aksiom »kozervirati, a ne restaurirati« postaje svugdje priznat kao moderna teoretska osnova. Već 1931. g. prihvatit će ga i Atenska povelja. Raznovrsnom dokumentacijom izložbe, Kukuljević i Szabo predstavljani su kao dva kamena medaša — polaznu i završnu točku mukotrpnog procesa izgrađivanja jedne metode koja si je konačno znala izboriti dostojanstvo i koja je kao takva ušla u našu suvremenu svijest.

Slavko ŠTERK

PUSTINJA BLACA

U studenom 1982. g. Regionalni zavod za zaštitu spomenika kulture u Splitu i Brački muzej, organizirali su u Muzeju narodne revolucije u Splitu izložbu o Pustinji Blaca. Uz izložbu izdana je vrlo uspješna i vrijedna publikacija o povijesti Pustinja Blaca, o životu u njoj, o svjedočanstvima njegovih žitelja, o grožđu i limunima; o vodi i žabama, o vinu i pčelama, o paunovima i lavovima, o pokladama i astronomiji, o blatačkom velikom povodnju... Sve temeljeno na starim zapisima Nikole Miličevića Starijeg, koji je 1897. g. tiskao »Povijesne crtice o Pustinji Blaca«, na zabilježkama i rukopisima don Nike Miličevića Mladega i iskazima ljudi koji su dio života proveli u Blacima.

»Pustinja Blaca po svojoj prošlosti i položaju u stromoj prodolini na južnoj strani otoka Brača jedinstven su spomenik kulture na našoj obali. Tu je našla stan zajednica pustinjaka koji su 1551. godine izabrali to mjesto, bježeći u strahu pred Turcima iz svojih rodnih Poljica.«, izvještava nas D. Domančić o postanku Pustinja. Tako je, dakle, počelo, da bi »učinivši put od pećine do opservatorija, izlazeći — recimo to tako — iz tame dana među svjetla noći, okrećući smisao pustinjštva od pećinske introvertiranosti do poslovne ekstrovertiranosti koja se razvijala u krugu Milna — Makarska — Trst. Blaca svekoliku ljudsku povijest sabila i ponovila u četiri stoljeća« (J. Belamarić).

Blace su pune paradoksa. »U Blacima je tiskan prvi naš astronomski časopis. Bio je od četiri lista. To je izlazilo 1911. Zapravo bio je prvi i zadnji broj. Sprida je bio naslikan jedan kanočal... Jednu je zvijezdu otkrio (don Niko Miličević) četrdesetprve, ali kako nije bilo veze, nije mogao javiti u Split.« (Kazivanje Katice Uvanović).

U Blacima se umiralo, ali nikad radalo: »Bilo je i težaka koji su tu ukopani... A, rodi, rodi se nije u Blaca nikad niko!«

Usprkos svemu Blaca su privlačila: »Ma ovako je lipo živiti, široko — samo da je dugo« — kazuje nam Stipe Kušević.

Danas u Pustinji više nema fratara. Gospodarstvo je propalo a s njim i privredna podloga životu. Danas tamo obitava samo jedan mladi bračni par.

»Nastojanja i trud koji se ulažu na spašavanje Pustinja Blaca još uvijek nemaju odgovarajuću količinu novca kojom bi se obnovila i prezentacija provela u što kraćem roku.« (D. Domančić). Imaju li Blaca budućnost? Ako nemaju, ostat će nam bar ova mala knjižnica koja je uspješna prenijeti i zadržati dio duha i atmosfere Pustinja, ostat će svjedočanstvo o svekolikoj ljudskoj povijesti sabijenoj i ponovljenoj u jednoj sićušnoj točki otoka Brača u ciglih četiri stoljeća.

Publikacija je vrlo lijepo opremljena, za što se pobrinuo Robert Plejić, a tekstovi su oživljeni starim i novijim fotografijama.

Želimir Laszlo

OTKUP ● OTKUP ● OTKUP ● OTKUP ●

Godine 1982. Povijesni muzej Hrvatske otkupio je sredstvima RSIZ-a i USIZ-a devet portreta obitelji Labaš. Ta kupnja nedovezuje se na otkup portreta započeo 1971. (dva komada), nastavljen 1978. (dvanaest komada). Posljednjim otkupom Povijesni muzej Hrvatske došao je u posjed vrijedne ostavštine obitelji Labaš i Salis — Seevis. Obitelj Labaš de Blaškovec bila je naseljena u Varaždinskoj županiji. Predikat je imala po imanju Blaškovec koji je dobila kraljevskom darovnicom iz 1558. Ženidbom je bila povezana s nizom obitelji sjeverozapadne Hrvatske, poimence s obiteljima Kukuljević, Jelačić, Belošević i Vlašić. U 19. stoljeću obitelj Labaš se ženidbenim putem vezuje uz članove švicarske obitelji Salis-Seevis, koja se doselila u Hrvatsku u prvoj polovini 19. stoljeća.

Otkup ovih slika bio je za Povijesni muzej Hrvatske zanimljiv jer se radilo o portretima osoba iste obitelji iz četiri generacije. Autori većeg dijela portreta su nepoznati, dok se tri portreta pripisuju još nedovoljno istraženom, putujućem slikaru Aloisu Mayerwieseru. Prave likovne vrijednosti slika doći će do izražaja tek nakon nužnog restauriranja.

U Zagrebu, 8. 10. 82.

Zbirka odlikovanja dra Veljka Malinara

U svibnju 1982. g. sklopljen je darovni ugovor između dra Veljka Malinara iz Zagreba, Povijesnog muzeja Hrvatske i USIZ-a kulture grada Zagreba, prema kojem dr Malinar ostavlja svoju zbirku odlikovanja Povijesnom muzeju Hrvatske.

Dr Veljko Malinar čitav je svoj život posvetio sakupljanju odlikovanja, pa je uspio sabrati impozantnu kolekciju, jednu od najvećih u Jugoslaviji, koja broji više od 2200 komada ordena, medalja, spomenica, malih oznaka i minijatura. Njegova zbirka sastoji se od domaćih i stranih odlikovanja izuzetne muzejske vrijednosti, pa je još 1980. g. registrirana kao pokretni spomenik kulture.

Zbirka dra Malinara i dalje će se povećavati zahvaljujući novčanom potpori USIZ-a za kulturu grada Zagreba, a donator zajedno s Povijesnim muzejem Hrvatske namjerava objaviti katalog zbirke i prirediti izložbu, kako bi javnost upoznala s ovim neobičnim i kod nas još uvijek slabo poznatim materijalom. Gest dr Veljka Malinara zaslužuje divljenje, jer je ne gledajući na osobnu korist darovao društvu nešto u što je ugradio čitav svoj život.

Boris Prister

Zbirka oružja Dragutina Schwarza u Povijesnom muzeju Hrvatske

U travnju ove godine dogodila se rijetka i za nas muzealce senzacionalna stvar. Povijesnom muzeju Hrvatske ponudena je na otkup zbirka oružja austrijskog generalmajora Ivana Schwarza (1868–1918). Zbirka se sastoji od lovačkog i vojničkog oružja zapadnoevropskog podrijetla, te turskog oružja. Između ostalog tu su dvije schiavone iz 17. stoljeća, husarska sablja iz 18. stoljeća, dva ulaska koplja iz 19. stoljeća, bogato ukrašeni turski jatagani i sablje, dvije puške tipa »čibuklije«, jedna »karanfilka« i nekoliko pištolja kvalitetne izvedbe. Zbirka se sastoji od 47 predmeta oružja i tri odjevna predmeta (dijelovi generalskih uniformi).

Zbirke ove vrste su danas prava rijetkost. Zbirka oružja Dragutina Schwarza nosi obilježje tipično za zbirke vojničkih obitelji koje su danas u potpunosti iščezle. One su u stanovitom smislu »curriculum vitae« austrijskih oficira, njihovog napredovanja u vojničkoj službi i promjene mjesta službovanja. Regionalni zavod za zaštitu spomenika kulture registrirao ju je kao pokretni spomenik kulture. Kao takova, uz razumijevanje RSIZ-a i USIZ-a za kulturu grada Zagreba, otkupljena je za Povijesni muzej Hrvatske. Prema želji nasljednice, zbirka nosi ime Dragutina Schwarza, sina Ivanova, koji je zaslužan za očuvanje zbirke.